

Руслана БЕЗУГЛА,

orcid.org/0000-0003-1190-3646

доктор мистецтвознавства, доцент,
завідувач відділу теорії та історії культури

Інституту проблем сучасного мистецтва Національної академії мистецтв України
(Київ, Україна) *r.bezuhla@gmail.com*

ТРАНСФОРМАЦІЇ РЕАЛІЗМУ У ПОРТРЕТНОМУ ЖИВОПИСІ ЛЮСЬЄНА ФРЕЙДА

Стаття присвячена дослідженню трансформації творчого стилю одного з найпомітніших реалістів ХХ ст., художника Люсьєна Фрейда, що вплинув на становлення та розвиток фігуративного живопису у світовому образотворчому мистецтві. Означено, що творчість цього мистця значно вирізнялась на фоні розвитку того-часного мистецтва, у якому переважали абстракція, концептуалізм та нові медіа. Його живопис 1950-х рр. стилістично, і тим більше змістовно, відрізняється від зразків академічного мистецтва ХІХ століття, хоча мистця називали «Енгром екзистенціалізму». В наступні роки мистець змінив гладку манеру письма і віддав перевагу імпасто, зображаючи оголені тіла портретованих в непривабливих інтер'єрах майстерні. Індивідуальний стиль художника пройшов декілька етапів розвитку. При цьому на кожній стадії живописних реалістичних трансформацій мистець намагався не тільки наслідувати традицію, але й додати стилістичної новизни. Наприкінці 1970-х рр. Л. Фрейд виробив власний стиль якого і дотримувався у наступні періоди творчості. Метою статті є визначення місця та ролі художньої портретної творчості Л. Фрейда у контексті сучасного мистецтва крізь призму трансформацій у творчому методі мистця, що за доби панування модерністських напрямів наслідував класичні традиції у мистецтві. У результаті дослідження було з'ясовано, що творчість Л. Фрейда є прикладом видозміни індивідуального творчого методу, пошуку власного стилю, який художники молодшого покоління (Дж. Савіль) наслідують майже як мистецьку традицію. Для художньої творчості мистця характерний синтез тілесності і духовності, відсутність як обмежень притаманних модернізму щодо форми зображення, так і обмежень соціалістичного реалізму щодо його змісту. І хоча художник не підлаштовувався під мистецькі тренди та течії, у 1980-х рр. мистецтвознавці класифікували його творчість як приналежну до неоекспресіонізму та високо оцінили його творчий доробок.

Ключові слова: Люсьєн Фрейд, портрет, реалістичний живопис, реалізм, неоекспресіонізм, фігуративне мистецтво, сучасне мистецтво

Ruslana BEZUHLA,

orcid.org/0000-0003-1190-3646

Doctor of Art Studies, Associate Professor,

Head of the Department of Theory and History of Culture

Modern Art Research Institute of the National Academy of Arts of Ukraine

(Kyiv, Ukraine) *r.bezuhla@gmail.com*

TRANSFORMATIONS OF REALISM IN THE PORTRAIT PAINTING OF LUCIAN FREUD

The subject of this study is the prolonged process of transformation of the creative style of one of the most prominent realists of the twentieth century, the artist Lucien Freud, who had a significant impact on the establishment of figurative painting in the world fine arts. It is noted that the work of this artist looked peculiar against the background of the development of contemporary art, which was dominated by abstraction, conceptualism and new media. His paintings of the 1950s are stylistically, and even more so, content-wise different from the examples of academic art of the nineteenth century, although the artist was called the “Engr of existentialism”. In the following years, the artist abandoned the smooth style of painting and became a master of impasto, depicting the naked bodies of portraited people in unattractive studio interiors. The artist's individual style went through several stages of development. At each stage of his realistic painting transformations, the artist tried not only to follow the tradition but also to add stylistic novelty. In the late 1970s, L. Freud developed his own style, which captivated him for life. The purpose of the article is to note the place and role of L. Freud's portrait art in the context of contemporary art through the prism of transformations in the creative method of the artist, who, during the era of the modernist trends, followed the classical traditions in art. As a result of the study, it was found that the work of L. Freud is an example of a modification of the individual creative method, the search for his own style, which artists of the younger generation (Jenny Saville) follow almost as an artistic tradition. The artist's artistic work is characterized by a synthesis of physicality and spirituality, the absence of both the restrictions inherent

in modernism in terms of the form of the image and the restrictions of socialist realism in terms of its content. Although the artist did not adapt to artistic trends and movements, in the 1980s art critics classified his work as belonging to neo-expressionism and highly appreciated his artistic achievements.

Key words: Lucian Freud, portrait, realist painting, realism, neoexpressionism, figurative art.

Постановка проблеми. У західному мистецтвознавстві Люсьєна Фрейда вважають одним з найвпливовіших художників-фігуративістів свого часу. Сам мистець називав себе біологом за пильне багатомісячне дослідження людської натури, а історики мистецтва називали його визначним реалістом ХХ–ХХІ ст. На переконання Р. Х'юджеса, Люсьєн Фрейд майже одноосібно переосмислив фігуративний живопис сучасності; жоден з нині живих художників не володіє фрейдівською здатністю передавати текстуру шкіри (Hughes, Robert, 1997). Найбільшої слави художник здобув саме за роботи, що він сам називав «оголеними портретами» (Lauter, Rolf, 2001), в яких віддзеркалював тепло та властивості шкіри, з її складками та неприхованими натуралістичними вадами.

Вже 1959 р. його робота «Жінка, що всміхається» була представлена на Венеційській бієнале у той самий час, коли на Заході панувало безпредметне мистецтво. Творчість Л.Фрейда не була «аутсайдерською», адже у Великій Британії існував цілий осередок мистців-фігуративістів «Лондонська школа». Однак надзвичайним було прагнення художника повернутись до класичних традицій, коли свій шлях у 1930-х рр. він розпочинав як модерніст в стилістиці німецького експресіонізму та посткласичної естетики. Ще більшого захоплення викликає в арткритиків його жага виробити власний стиль. У 1980-х рр. мистецтвознавці стали вважати художника неоекспресіоністом, адже в цей період фігуративний живопис вже не викликав неприйняття у сучасному мистецтві. На початку ХХІ століття була проведена низка персональних виставок в Нью-Йорку, Единбурзі, Лос-Анджелесі, Венеції, Дубліні, Гаазі та Парижі.

Важливо зазначити, що творчість Л. Фрейда широко досліджується і в контексті розвитку реалізму ХХ ст., проте, попри всесвітню значимість творчого доробку цього художника, в українському мистецтвознавстві відсутні наукові дослідження, присвячені аналізу досягнень Л. Фрейда.

Аналіз досліджень. Творчість художника висвітлюється у численних монографіях, критичних есе в каталогах до виставок та статтях у засобах масової інформації, серед них: В. Фівер «Життя Люсьєна Фрейда. Слава: 1968–2011» (Feaver, William. The Lives of Lucian Freud: Fame: 1968-2011») (Feaver, 2021); Л. Гоуінг «Люсьєн Фрейд» (Gowing, Lawrence. Lucian

Freud) (Gowing, 1982); Ф. Хобан «Люсьєн Фрейд: Широко розплющені очі» (Hoban, Phoebe. Lucian Freud: Eyes Wide Open) (Hoban, 2014); Д. Шарп «Люсьєн Фрейд» (каталог виставки Художньо-історичного музею Відня) (Sharp, Jasper. Lucian Freud (Exhibition Catalogue of the Kunsthistorisches Museum Vienna)) (Sharp, 2013); Р. Хьюз «Люсьєн Фрейд. Виправлене видання» (Hughes, Robert. Lucian Freud. Revised edition) (Hughes, 1997); Р. Лаутер «Люсьєн Фрейд: Оголені портрети. Роботи з 1940-х по 1990-і роки» (Lauter, Rolf. Lucian Freud: Naked Portraits. Works from the 1940s to the 1990s) (Lauter, 2000–2001) та безліч інших. Однак в українському мистецтвознавстві відсутні статті, присвячені аналізу його робіт та огляду становлення Л. Фрейда як художника світового значення.

Метою статті є визначення місця та ролі художньої портретної творчості Л. Фрейда із точки зору трансформації індивідуального творчого методу та традиції реалізму у сучасному мистецтві.

Виклад основного матеріалу. Внесок британських художників у мистецтво модернізму був відносно невеликим, але після Другої світової війни їхній вплив на сучасне мистецтво значно збільшився, особливо у сфері фігуративного мистецтва. «Лондонська школа» (Ф. Бекон, Л. Фрейд, Ф. Ауербах, М. Ендрюс), що отримала широке міжнародне визнання, являла собою рух художників ХХ ст., які цікавилися фігуративним живописом на противагу абстракції, мінімалізму та концептуалізму, які домінували в той час у художньому образотворчому мистецтві (Nicks, 1989: 12). Спільною ідеєю, що об'єднала мистців, була не стільки форма вираження, скільки повага до традиції в часи, коли домінував абстрактний живопис.

Діяльність цієї школи мала потужний вплив на розвиток європейського портретного живопису, відродження якого було розпочато у світовому мистецтві у 1960–1970-х рр. Порівняно з іншими мистцями руху, Л. Фрейд за стилістикою творів був більш традиційним. Однак, за виразом В. Граймса, він та його сучасники трансформували портретний живопис у ХХ ст.: «у таких картинах, як «Дівчина з білою собакою» (1951–1952), Люсьєн Фрейд поставив живописну мову традиційного європейського живопису на службу анти-романтичному, конфронтаційному стилю

портрета, який оголював соціальний фасад натурника. Звичайні люди – багато з яких були його друзями – дивилися з полотна широко розплющеними очима, беззахисні перед безжальним поглядом художника» (The New York Times, 2011).

Творчість і життєвий шлях художника досить широко описані в різноманітних англомовних джерелах. В одній зі статей (The New York Times, 2011) висвітлені характерні ознаки його творчого стилю; зазначено, що митець не був світським портретистом на кшталт Д. С. Сарджента чи Д. Больдіні; він не мав на меті лестити та ідеалізувати; суворість його зображень має небагато прецедентів у мистецтві відтворення людської форми; його витвори (як він сам казав), не схожі на людей, але вони про людей.

Г. Рід назвав Люсьєна Фрейда «Енгром екзистенціалізму» за відчуження, що передає внутрішній стан портретованих. У його портретах «рідко присутня точна вказівка на соціальну роль чи статус натурника; художник натомість віддавав перевагу концентруванню на психологічному напруженні та фізичному положенні тіла натурника відносно оточення» (Farthing, 2018: 463).

Під впливом експресіонізму (та особливо – мистецького напрямку “нова предметність”, представниками якого були О. Дікс, М. Бекман) Люсьєн Фрейд створював ранні свої роботи, що простежується у картинах «Петер Ватсон» (1941) (Іл. 1), «Евакуйований хлопчик» (1942) (Іл. 2), які, можливо, були типізованими образами з уяви, а не портретами знайомих. Однак поступово мистця захоплює тонка деталізація і його роботи у другій половині 1940-х рр. значно відрізняються від попередніх, адже художник прагне досягти більшої подібності з натурою. І хоча, він певною мірою зберігає площинність зображення, велика увага приділяється реалістичному відтворенню фактури одягу й прозорих відтінків шкіри (Іл. 3).

У 1950-х рр. картини Фрейда стають взірцем максимального наближення до природи в контексті наслідування форми у традиціях мистецтва Північного Відродження (Іл. 4, Іл. 5). Серія портретів його першої дружини, Кітті Гарман, написана маленькими соболиними пензликами й має вплив раннього нідерландського живопису (Tate, 2023). «Щоб запобігти найменшому перемішуванню фарби, Люсьєн Фрейд використовував різні пензлі для кожного кольору й чистив їх після кожного нанесення» (Farthing, 2018: 463). Саме у цей період його порівнюють з Енгром за гладкий мазок і увагу до деталей.

І поруч з тим, вже через кілька років він відмовляється від тонких ліній на користь ширших

мазків, замінивши соболині пензлі на свинячий волос. Художник почав працювати з більш обмеженою палітрою, у ній переважали тони, що були здатні відтворити плоть, а також оливкові та червоні кольори. У картині «Чоловік із шарфом на голові» (1954) (Іл. 6) теплий колорит переданий грою безлічі відтінків, особливо при зображенні обличчя чоловіка. Люсьєн Фрейд скрупульозно відтворює фактуру тканини і разом з тим – експериментує при зображенні шкіри, що стає немов живою субстанцією, якій притаманні теплота та вологість, а також мімічна пластичність кожної складки.

У роботі «Рудий хлопець» (Іл. 7) (1961) стиль художника вже яскраво проявлений: широкий мазок, особлива, фрейдівська скупа на контрасти і водночас багата на відтінки колірна палітра. І плоть, в кожну лінію якої хочеться вдивлятися. Створивши свій впізнаваний стиль, він не змінював його до кінця своєї мистецької кар’єри. Його переїзд до нової студії в Голландському парку наприкінці 1970-х рр. ознаменувався значним збільшенням масштабу його робіт, таких як «Великий інтер’єр W11».

У 1980-х рр. Л. Фрейд все частіше звертається до зображень оголеної природи (Іл. 8). Оголеними йому позують члени родини та близькі друзі. Його моделі майже завжди зображені під особливим кутом – художник малював стоячи, у позиції домінування. Більшість його найвідоміших робіт – це зображення досить вразливих фігур, зазвичай розміщених на білому простирадлі на залізному ліжку або на старому честерфілдському дивані в його майстерні. Портретовані особи часто здавалися втомленими або навіть сплячими; при цьому погляд Фрейда залишається невтомним, навіть безжальним. Роботи відзначаються психологічним проникненням, часто дискомфортним дослідженням стосунків між художником і моделлю.

Роберта Сміт пише про те, що Люсьєну Фрейдю вдалося досягти важливих візуальних результатів завдяки тому, що він малює лише людей, яких знає і про яких піклується, прирівнюючи плоть до олійної фарби; що ретельно опрацьовані митцем поверхні зображують тіла та обличчя таким чином, що вони передають відчуття покарання за життя, прожите в занадто твердій плоті, обтяженій досвідом, поблажливостю та богузтвом (Smith, 2007).

Роботи Люсьєна Фрейда, безсумнівно, є реалістичними. Однак їм притаманний особливий почерк митця, його експресивний мазок. Водночас, у його творах наявно багато шарів фарби, а створювались вони завдяки місяцям інтенсивного

спостереження. Едріан Серл (арткритик газети «The Guardian») так прокоментував виставку художника 2012 року в Національній портретній галереї в Лондоні: «Не будучи ані реалістом, ані експресіоністом – хоча в його мистецтві стільки ж реальності, скільки й експресії – Фрейд зображував психологічну напругу між собою і своїми об'єктами» (Freud, 2016). Його довгі та виснажливі сеанси з натурницями можна порівняти з психоаналітичною практикою його діда, Зігмунта Фрейда.

У виданні арткритик, куратор В. Фівер, спираючись на багаторічні щоденні розмови з Л. Фрейдом, приватні папери та листи, а також на інтерв'ю з друзями та родиною зазначає: «останні 40 років життя мистця були періодом зростаючого визнання і слави, а також надзвичайної продуктивності. Люсьєн Фрейд був одержимий своїм мистецтвом, також ідеєю створювати картини, які «дивують, тривожать, спокушають, переконують» (Feaver, 2021). Він був одним з найвідоміших британських

художників, що використовував репрезентативну образність, і був номінований на Премію Тернера в 1989 р. (Tate, 1989).

Висновки. Можна констатувати, що стиль Люсьєна Фрейда зазнав значних трансформацій протягом його творчої діяльності. Так, у добу модернізму художник прагнув дотримуватися класичних традицій, пильно вивчаючи натуру, а його раннім роботам притаманна тонка деталізація, характерна для традицій Північного Відродження. Впродовж творчої кар'єри художник декілька разів змінює манеру письма і відшуковує індивідуальний стиль з широким, іноді вихристим мазком. Фарба у його творах, що мистець називав «оголеними портретами», чуттєво передає людську плоть, яку художник називав «живою». Важливо також зазначити, що творчість Л.Фрейда не тільки вплинула на становлення таких мистців, як-от: Е. Фішл, Д. Херст, Д. Каррін, Дж. Савіль, але й збагатила світове сучасне мистецтво яскравим виявом реалізму у добу неklasичної естетики.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Feaver W. *The Lives of Lucian Freud: Fame: 1968-2011*. New York: Knopf Doubleday Publishing Group. 2021. 576 p.
2. Gowing L. *Lucian Freud. Thames & Hudson*. 1982. 230 p.
3. Hicks A. *The School of London: The Resurgence of Contemporary Painting*. Oxford: Phaidon. 1989. 128 p.
4. Hoban P. *Lucian Freud: Eyes Wide Open*. New Harvest / Houghton Mifflin Harcourt, Boston. 2014. 174 p.
5. Hughes R. *Lucian Freud. Revised edition. Thames & Hudson*. 1997. 136 p.
6. Lauter R. *Lucian Freud: Naked Portraits. Works from the 1940s to the 1990s*, Museum für Moderne Kunst. Frankfurt am Main. 29.09.2000-04.03.2001.
7. Lucian F. *Figurative Painter Who Redefined Portraiture, Is Dead at 88*. *The New York Times*. 2011. July, 21.
8. Lucian F. and NPG Visit. 2016. Wix. <https://poppymiddlemas.wixsite.com/artist/2016/10/20>.
9. Sharp J. *Lucian Freud. (Exhibition Catalogue of the Kunsthistorisches Museum Vienna)*. Prestel. 2013. 264 c.
10. Smith R. «Lucian Freud Stripped Bare». *The New York Times*. 2007. December, 14.
11. Stephen F., Richard C. *Art: The Whole Story. Thames & Hudsoniu*. 2018.
12. Tate, *Man with a Thistle; Tate, Girl with a Kitten; The Lucian Freud Archive / Bridgeman Images*, 2023.
13. Tate. «Turner Prize 1989 – Exhibition at Tate Britain – Tate». 1989.

REFERENCES

1. Feaver, W. (2021). «The Lives of Lucian Freud: Fame: 1968-2011». New York: Knopf Doubleday Publishing Group. 576 p.
2. Gowing, L. (1982). «Lucian Freud». *Thames & Hudson*. 230 p.
3. Hicks, A. (1989). *The School of London: The Resurgence of Contemporary Painting*. Oxford: Phaidon. 128 p.
4. Hoban, P. (2014). «Lucian Freud: Eyes Wide Open». New Harvest / Houghton Mifflin Harcourt, Boston. 174 p.
5. Hughes, R. (1997). «Lucian Freud». Revised edition. *Thames & Hudson*. 136 p.
6. Lauter, R. (2000-2001). «Lucian Freud: Naked Portraits. Works from the 1940s to the 1990s». Museum für Moderne Kunst. Frankfurt am Main. 29.09.-04.03.
7. Lucian, F. (2011). «Figurative Painter Who Redefined Portraiture, Is Dead at 88». *The New York Times*. July, 21.
8. Lucian, F. and NPG Visit. (2016). Wix. <https://poppymiddlemas.wixsite.com/artist/2016/10/20>
9. Sharp, J. (2013). «Lucian Freud». (Exhibition Catalogue of the Kunsthistorisches Museum Vienna). Prestel. 264 c.
10. Smith, R. (2007). «Lucian Freud Stripped Bare». *The New York Times*. December, 14.
11. Farthing Stephen & Richard Cork. (2018). *Art: The Whole Story. Thames & Hudsoniu*.
12. Tate. (2023). *Man with a Thistle; Tate, Girl with a Kitten; The Lucian Freud Archive / Bridgeman Images*
13. Tate. (1989). «Turner Prize 1989 – Exhibition at Tate Britain – Tate».

ІЛЮСТРАЦІЇ

Іл. 1. Петер Ватсон, полотно, олія. 36x26 см. 1941

Іл. 2. Евакуйований хлопчик, полотно, олія. 74x58 см. 1942

Іл. 3. Дівчина у чорному жакеті, полотно, олія. 47x38 см. 1947

Іл. 4. Портрет місіс Анні Флемінг, полотно, олія. 36x25,4 см. 1950

Іл. 5. Спляча оголена, полотно, олія. 76x102 см. 1950

Іл. 6. Чоловік із шарфом на голові, полотно, олія. 31,5x22 см. 1954

Іл. 7. Рудий хлопцев, полотно, олія. 61x61 см. 1960–1961

Іл. 8. Белла, полотно, олія. 61x55 см. 1941